

כשרות ממלכתית או פרטית?

הרב יצחק דביר

רקע

בתקופתם של חז"ל הייתה כשרות המאכלים נמדדת על פי נאמנותם של המוכרים, ובנאמנות זו עוסקות משניות רבות. עם התפתחות הגלובליזציה, שינוע הסחורות ממקום למקום וניתוק הקשר בין הקונה ליצרן, נדרשו הפוסקים לפתור את שאלת הכשרות המתחדשת, שכבר לא היתה יכולה להשען על היכרות עם היצרן. קהילות רבות עשו זאת באמצעות הטלת האחריות על רב המקום (בית הלל יו"ד סו"ס סה):

תקנו בפנקס המדינה שלא ליקח שום דבר מאכל או יין אלא אם כן שיש בידו כתוב וחתום מאיזה אב"ד שנעשה בהכשר שקורין כשר, ואף אם הוא מחוזק בכשרות, משום לא פלוג...

עדות על יישומה המעשי של תקנה זו אנו מוצאים בדבריו של בעל 'ערוך השלחן' (יו"ד סי' קיט סעי' ט):

וכן המנהג הפשוט בכל תפוצות ישראל כשאחד שאין מכירים אותו שהוא מוחזק בכשרות הביא יין או גבינה או חמאה או קמח פסח או כרשעות יבשות או בשר מעושן וכיוצא בדברים אלו – מביא עימו כתב הכשר מרב היושב על כסא הוראה, וביחוד בזמן הזה שרבתה הפריצות והמינות אסור ליקח מאדם שאין מכירים אותו בלא כתב הכשר.¹

בראשיתו של תהליך קיבוץ הגלויות, נדרשה התאמה של מנהג זה לשומרי הכשרות שבארץ, וכך נקבע בחוק העות'מני:²

שום איש מבלי רשותו של החכם באשי יכול להמנות בנוגע להנהלת הכשרות והטרפות של המאכלים והמשקאות של העדה היהודית כדי לתת לומר שזה כשר וזה טרפה.

לאחר שהוקמה הרבנות הראשית לישראל, הומר החוק והפקיד את הכוח בידיה. עם הקמת המדינה התפתחו התעשייה והמסחר בארץ בקצב מסחרר, עסקים רבים נפתחו והכשרות הממלכתית נדרשה לעמוד בקצב ולמצוא את הכלים כדי לספק שירותי

1. עדויות קדומות יותר לכך נוכל למצוא בפנקס בית הדין של קושטא עמ' 41 ואילך.
2. חוק מחדש גמדי אל אחירה, 1327, בדיסטור המדינה, שעריה החדשה, חלק 1 דף 353.

השגחה לדורשים הרבים. את כוח האדם הצליחה הרבנות הראשית לספק, אך רמת ההשגחה לא סיפקה ציבורים שונים, ואלו החלו להקים מערכות כשרות פרטיות שיהוו תוספת לכשרותה של הרבנות הראשית.

נדמה שלאחרונה מתחדדת ההכרה שהמצב כמות שהוא טעון שינוי, ואנו עומדים בפני פרשת דרכים: מחד עומדת האפשרות לבדק בית ותיקונים נרחבים במערכת הכשרות הממלכתית, מאידך יש המציעים ליטול מהרבנות הראשית את סמכותה ולהפקידה בידי גופי כשרות פרטיים, חלקם נטלו את החוק לידיהם והקימו מערכות השגחה חלופיות להשגחתה של הרבנות הראשית.

לדעתנו, הנשענת על דעתם של גדולי רבני הציונות הדתית, אסור לוותר על ניהול מערכת הכשרות על ידי הרבנות הראשית, אלא עלינו לחשוב מחדש כיצד ניתן לבנות את המערכת ולהתאימה לצורכי הכשרות הנדרשים כעת. כך למשל התבטא הרה"ג יעקב אריאל, ממתווי דרכה של הציונות הדתית, ביחס לחוק המעגן את סמכויותיה של הרבנות הראשית:³

אנשים מדברים על ממלכתיות, אבל מתנגדים לכך שהכללים ייקבעו בידי הרבנות הראשית. אנשים ציוניים שחוגגים את יום העצמאות הם עושים את זה ומונעים רמת כשרות אחידה?

במאמר זה ברצוננו לדון ביתרונות שבכשרות הממלכתית ובצורך להשקיע חשיבה אסטרטגית כיצד לשכללה ולתת בידי הרבנות הראשית את הכלים להתמודד עם צורכי השעה ברמה הגבוהה ביותר.

א. ממלכתיות – לאורו של הרב קוק זצ"ל

הביטוי המרכזי לשאיפתו של הראי"ה קוק ליצירת מרכזי תורה מסודרים בארץ ישראל, קרם עור וגידים בהקמתה של הרבנות הראשית לישראל. מעבר לסידורים המעשיים ושירותי הדת המסופקים מטעם הרבנות, ראה הרב את הקמתה כביטוי לכבוד של האומה העוסקת באופן ממלכתי בקיומה של היהדות ואינה מותירה נושא זה בידיים פרטיות, וכך התבטא הרב בוועידה לסידור הרבנות הראשית (מאמרי ראי"ה 455):

הפקוח על ענייני הדת בכל סדרי החיים, ההשוואה בין הדעות בעיירות ובמושבות – כל אלה הדברים צריכים עזרה כללית, באופן שיהיו כל העניינים מתאימים לרוח

3. מתוך אתר ערוץ 7 בכתובת: <https://www.inn.co.il/News/News.aspx/322524>

הכללי של האומה ולכבודה, בין כלפי פנים ובין כלפי חוץ.

ניהולה הממלכתי של מערכת הכשרות ושל שאר התחומים התורניים יוצק תוכן וממד עמוק יותר למהותה הכללית של מדינת ישראל כביתו של העם היהודי לדורותיו, ולא רק כמקלט שבו על כל פרט לדאוג לצורכי היהדות בעצמו.⁴ מדברי הרב קוק באותו מעמד אנו למדים שאף הוא היה מודע לכך שהקמתה של הרבנות היא רק תחילת הדרך לחזון המלא של הניהול הממלכתי של ענייני היהדות:

אין אנו צריכים להתייחס למפעלנו כאל מפעל שיש בידינו לכוננו בצורה מסוימת וגמורה, אלא כאל מפעל שאנו יכולים להתחיל את שתילת הגרעין שלו, באופן שנוכל לקוות שיתפתח עם הזמן.

ב. כבוד התורה והרבנות

הרב קוק עצמו נאלץ התמודד עם ניסיונות להפר את הבלעדיות לנתינת הכשרות שהוקנתה לרבנות, ועדות ראשונה לכך אנו מוצאים בתחילת דרכו הרבנית בארץ. בשנת תרס"ט, ארבע שנים לאחר שקיבל עליו את עול הרבנות בעיר יפו, הקים אחד הרבנים שחיטה בכשרות פרטית בעיר. בספר אגרות לראי"ה (אגרת נ) מובאת מודעה ועליה חתומים אבות בתי הדין בירושלים, אליהם הצטרפו הגר"ש סלנט, הגר"ח ברלין, והרידב"ז שלחתימתו צירף מכתב נרגש. בדבריהם הם מביעים זעזוע מחילול כבודה של הרבנות כמעשה זה:

נבהלנו ונשתוממנו למשמע הדבר הרע הזה, כי יקרה דבר כזה בעיר חשובה מערי ארץ הקודש, ובפרט להעיז נגד רב גדול דפקיע שמיה ה"ה הגאון המפורסם מו"ה אברהם יצחק הכהן קוק שיח', הראב"ד דעה"ק יפו והמושבות, והננו מזהירים לאחינו יראי ה' כי ישמרו לנפשותיהם לכלי הכשל ח"ו וכו', וירחיקו את עצמם ממסיגי גבול...

במכתב שצרף הרידב"ז לכרוז זה מתאר הוא את הלך הרוחות בירושלים לשמע הדבר:

כי הרבנים הגאונים תקיפי דארעא דישראל בשמעם את הנבלה הנעשתה בישראל בעירכם הק' תחתם ירגזו, ולא האמינו בתחילה למשמע אונם... ונגמר בדעתם לבא באזהרה רבה זו, וזהו רק ההתחלה והיה אם חלילה וחלילה לא תשמעו...

4. דברים זומים נכתבו על ידי הראשון לציון הרב אליהו בקשי דורון בספר הרבנות הראשית לישראל, עמ' 16: 'יש קהילות נפרדות שמסמיכים להם רב הקרוב ללבם, ומקיימות מערכות כשרות נפרדות וכדומה. תופעה זו מחלישה את מעמדה המרכזי של הרבנות הראשית.'

ודעתם לעמוד בפרץ עם מסירות נפש ממש, ולעורר את כל ישראל בקודש ובחול"ל, לתושבים ועוברי אורח, ואת כל חכמי ישראל... כי זה לא דבר פרטי הוא, כי אם הנוגע לכללות כל ישראל.

מחמת חומרת המעשה הורה הרידב"ז להתייחס אל הבשר הנשחט בשחיטה האלטרנטיבית כבשר טריפה גמור, ואף חייב להגעיל את הכלים של מי שהשתמש בו.

ג. אחדות לאומית

בתקופה מאוחרת יותר, בשנת תרפ"ד, בשבתו על כיסא הרבנות הראשית לישראל, נאלץ הרב קוק לטפל בעצמו בדרישתם של נציגי אגודת ישראל להקים משחטה המושגת על ידם בלא אישור מהרבנות הראשית. במכתבו למושל (הובא בספר הרבנות הראשית לארץ ישראל עמ' 196) הוא מציין שהבלעדיות הנתונה לרב המקום על נתינת ההכשר מקובלת גם בקהילות בחו"ל, ו'גם באותם המקומות שבחו"ל שבהם נמצאים עיקרי החברים של אגודת ישראל, לא עלה על דעתם כלל ליסד להם שחיטה בפני עצמם ולהעזיז פניהם ולומר שמטעמים מצפוניים מונעים בעדם מלסמוך על השחיטה של הרבנים והשוחטים...!

בהמשך מכתבו מעגן הרב קוק את ההכרח שבבסיס הטלת עול הכשרות על כתפי הרבנות:

ודבר זה הוא הגיון מקובל בכל הארצות ובכל המדינות, שבשעה שיחיד או חברה באים לדרוש דרישות בשם הדת או המצפון, ובנגוע הדבר אל החיים ואל הסדרים הציבוריים, תמיד שואלת הממשלה את פי ראש הדת המדוברת, ורק דעתו מכרעת אם הדרישה מבוססת ואם יש לה מקום עפ"י הדת או לא...

ובתור ראשות הדת, חוזרים אנו ומבטיחים להוד מעלתו עוד פעם ועוד פעם, שמצד הדת ומצד המצפון לכל ניביו ולכל דקדוקיו, לכל מנהגיו ולכל חומרותיו שבעולם – אין להם שום טעם שבעולם שינמק ושיבסס ושרק גם יצדיק את דרישתם להפריד את השחיטה בירושלים. ואזרבא, בשים לב להרס שיצא ע"י הפרוד הזה להכשרות בכללה, דתוה"ק, כפי שהיא מובעת לנו בתוה"ק לכל מפרשיה ומבאריה, והמצפון היהודי הטהור מתקוממים וקוראים מרה נגד הפרצה של מין פרוד כזה.

דברים דומים בדבר נחיצותה של מערכת הכשרות של הרבנות לאחדותו של עם ישראל, פרסם הראשון לציון הרב מרדכי אליהו זצ"ל (חוברת 70 שנה לרה"ר עמ' 16):

אם חס וחלילה לא היתה קמה הרבנות הראשית, היינו עדים לארבע מאות חתימות של רבנים המכשירים מוצר מסוים, כי כל רב לא היה מקבל הכשר של רב שני, ועתה אנו עדים לכך כי הרבנות ירושלים למשל מקבלת הכשרי הרבנות תל אביב, וכן רבנות חיפה מקבלת הכשרי הרבנות בירושלים וכו' – **תורה אחת, ולא שתי תורות!**

תופעת ריבוי גופי הכשרות הפרטיים הינה תופעה חדשה שלא הייתה קיימת בכל הדורות, והיא אינה מתאימה לייסודם של חיי עם בריאים הנשענים על מערכת הוראה מרכזית המקובלת על הכל. מאחר שגופי הכשרות הללו קמו כמענה לצורך ברמת כשרות אמינה ומהודרת יותר ממה שמציעה הרבנות הראשית לישראל, כאשר נצליח לשכלל ולשפר את מערך הכשרות, נוכל ברבות הימים להרחיב את המעגלים של אלו הצורכים את הכשרות הממלכתית, עד לייתור הצורך בפעילותם של הבד"צים הפרטיים.⁵

ד. מחויבות כלל ישראלית

מעת הקמתה של הרבנות הראשית, השתדלה זו לספק את צורכי הדת לכל דורש, בין היה הדבר רווחי, ובין נעשו הדברים ללא מטרות רווח. בתחום הכשרות התבטאה מחויבותה לכלל הציבור בהתאמות של רמת הכשרות לציבורים שונים, כדי שירבו העסקים הכשרים, ובכך יזכה כלל הציבור ברמת כשרות מזערית לכל הפחות.

מסירת הכשרות בידי גופים פרטיים רווחיים, שכלכלתם תלויה בכדאיות נתינת הכשרות, עלולה להפחית את כמות העסקים הכשרים באופן דרסטי. לדוגמה: עסקים באזורים בודדים, ששליחת משגיח שיפקח על רמת הכשרות באיזור אינה רווחית – ייוותרו ללא כשרות. כמו כן, כדי להגן על שמן הטוב, מערכות כשרות רבות לא תהיינה מעוניינות לספק לעסקים רמת כשרות נמוכה גם כאשר האלטרנטיבה תהיה מכירת טרפות ונבלות.

חששות אלו אינם קשורים רק בשאיפה להציל יהודים רבים ככל האפשר מאיסורים, אלא נוגעים בליבת צביונה ודמותה של מדינת ישראל כמדינה יהודית, שבה היהדות אינה רק דאגה של פרטים לעתידם הרוחני, כי אם תנועה לאומית המשמשת כייסוד כיסא ה'

5. אין ספק שכעת נראה שמדובר בחזון רחוק כל כך שקשה בכלל להעלותו על הדעת, משום שסביב כל גוף כשרות נוצרו פלגים וקהילות שמאמינות ותומכות בו. עם כל זה בתהליך של שנים יכולה הרבנות הראשית לקנות מחדש את אמון הציבור, ולאחר שזה נקנה יכרסמו לאיטם הספקות בקרב צרכני הכשרות הפרטית, האם באמת שווה לשלם את תוספת המחיר כאשר ניתן לקבל מוצר ברמה זהה במחיר נמוך יותר? ובסופו של דבר יובילו ספקות אלו לייתור פעילותן של מערכות הכשרות הפרטיות, ושיבת ימינו כקדם שרב המקום לבדו היה הממונה על נתינת הכשרות בעיר.

בעולם'. וכך כתב הגר"י אריאל בשו"ת 'באהלה של תורה' (ח"ה סי' ה, עמ' 78) בהקשר לשאלה מהו מהדרין בשחיטת עופות:

הרושם שנוצר שכביכול אלו מהדרין ואלו אינם מהדרין, כשהאמת היא שאלו ואלו מהדרין, אלא שאלו מהדרין ליחידים ואלו מהדרין ומצילים את כלל ישראל מאיסורי תורה ממש. ואם כבר נגזרה גזירת הפיצול הגוזר את בית ישראל לגזרים היה מקום לפחות לחלוקת עבודה מתואמת, חלק ידאגו לנורמה הבסיסית של כלל ישראל וחלק לנורמה המהודרת, ובין שניהם ישררו אהבה ואחוה שלום ורעות ללא קנאה ותחרות, כי שניהם רואים את עצמם שלוחי דרחמנא של מצות התורה קדושים תהיו.

ה. נקודות תורפה בהצעת ההפרטה

מעבר לכל הנקודות העקרוניות שהזכרנו עד כה, מומחי הכשרות העוסקים בכך תדיר סוברים שאמנם מדיניות ההפרטה הכללית נוחלת הצלחה בתחומים אחרים, בין בנתינת השירות שהיא מביאה עימה בין ביעילותה הכלכלית, והחלתה גם על מערכת הכשרות קוסמת לרבים, אך למען האמת היא טומנת בחובה נקודות תורפה רבות, ומשום כך היא אינה מתאימה למבנה הנדרש של מערכת הכשרות. בין הנקודות הרבות ניתן למנות:

1. שקיפות ונגישות

בתחומים אחרים, כדי להתחרות על ליבם של הצרכנים, מנגישים הגופים השונים את היתרונות שהם מספקים בשירותם. לעומתם, עולם הכשרות מורכב מפרטים רבים הדורשים לימוד רב ומסובך הרבה יותר, ומשום כך ככל שיתרבו גופי הכשרות, כך ירבו הניואנסים הדקים שבין הנהלים השונים, ובה בעת תצומצם הבנתו של הצרכן הפשוט בעולם זה, ובהתאם גם הכבוד שהוא רוחש למערכת.

2. אי אחידות

לעומת תחומים אחרים שבהם בעת ההפרטה מציבה המדינה קריטריונים מספר שבהם צריכים הזכיינים לעמוד, גופי הכשרות מונהגים על ידי סמכויות הלכתיות שונות, ולכל אחד מהם דעה והנהגות משלו. נוהלי כשרות שונים באזורי הארץ אינם מוסיפים כבוד ואמינות למערכת הכשרות, והאבסורד ניכר בפרט כאשר רשתות הפועלות באזורים שונים נדרשות לרכישת מוצרים שונים תחת השגחות שונות לכל סניף בנפרד. מצב זה גורם לפקפוק בצורך האמיתי בנהלים ובסייגים שנוקטת מערכת הכשרות.⁶ כמו כן נוצר

6. לדוגמה: כאשר אחת מהרבניות האזוריות החליטה ליישם את הנחיות הרבנות הראשית שלא לאשר שימוש בקלחי תירס מחמת נגיעותם הרבה, התקוממו בעלי העסקים על כך שבאזורים

מצב שעל הצרכן לברר מהם הנהלים המקומיים בכל מוצר ובכל בית עסק שבו בכוונתו לסעוד, כדי לדעת אם הם מתאימים למנהגו ולפסיקת רבותיו.

3. יוקר המחיה

להבדיל מטענות שונות, מבדיקה של צוות מקצועי שמונה מטעם משרד האוצר עלה כי רק 0.06% מיוקר המחיה בישראל מושפע מ'מונופול' הרבנות הראשית לישראל.⁷ לעומת תחומים אחרים שבהם לאחר ההפרטה על הצרכן לבחור בשירותיו של אחד מן הזכיינים, ומתוך כך היא גורמת לתחרות ולהורדת מחירים, בתחום הכשרות תגרום ההפרטה פעולה הפוכה, משום שכאשר יהיה השוק רווי בגופי כשרות מגזריים, בלא כשרות בסיסית המקובלת על הציבור הרחב, יזדקק כל בעל עסק לשלם לכשרויות שונות כדי להרוויח מגזרים שונים ככל האפשר, ובכך יעלו מחיריהם של המוצרים בפועל.

4. יעילות

לעומת תחומים אחרים שבהם התחרות על ליבו של הצרכן מלווה ביעילות גדולה יותר של המערכת, מערכות הכשרות לרוב אינן באות במגע ישיר עם הצרכן הפרטי, כך שכדי להרוויח עליהן למלא את שביעות רצונו של בעל העסק ולא של הצרכן. נטייתם של בעלי העסקים להתעניין פחות בהשגחה הדוקה ובנהלים מחמירים, כך שכדי להרוויח יתחרו גופי הכשרות בהקלה על בעלי העסקים, דבר שיוביל דווקא לירידה ברמת הכשרות ולא לעלייה ביעילותה.

5. אכיפה

פעולת ההפרטה גורמת להעברת הכוח מידי נתן השירות לידי הצרכן, משום שנותן השירות מודע לכך שהצרכן עלול לעבור בכל רגע אל המתחרים, ובכדי שישאר עמו עליו לספק את השירות לשביעות רצונו. בתחום הכשרות מצב זה יוביל לפגיעה חמורה ביכולת אכיפת נוהלי הכשרות. אם בשעה שהרבנות הראשית היא היחידה המוסמכת לתת כשרות, מרחף מעל בעל העסק האיום בהסרת הכשרות ופרסומו, הכרוך בפגיעה כלכלית. כאשר בשוק יהיו גופי כשרות רבים הרשאים לספק שירותי השגחה, מקל

אחרים הדבר מאושר. כך נתפסת ההלכה כאוסף חומרות חסרות בסיס שנועדו להקשות על בעלי העסקים ולהכפיף אותם למרותה של הרבנות הראשית לישראל.

7. השגות על ניתוחיו של הדו"ח שהעצים את עלויות הכשרות מעבר למשוער פורסמו בחוברת 'כשרות לישראל' מטעם ארגון חותם בשיתוף עמותת כשרות.

יש להוסיף שסל הקניית הזול לא קשור בהכרח לכשרות המזון. כך למשל מבדיקת אתר גלובס עולה כי רשת טיב טעם, הידועה במכירת מזון לא כשר באופן מוצהר, מוכרת סל מזון הגבוה ב-40% מסל מזון ברשת מזון כשרה. קישור לכתבה:

<http://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000991509>

האיום יעבור לידיו של בעל העסק, שידע תמיד שביכולתו לקבל כשרות ממערכת אחרת אם לא ימצאו מעשיו חן בעיני נותן הכשרות.

6. כשרות לשם שמיים

לעומת תחומים אחרים שבהם ניתן למדוד את טיב השירות במוצר המוגמר, בתחום הכשרותם הדרך חשובה והיא חייבת להיות מלווה ביראת שמיים גדולה. קשה מאוד לצפות מגוף כלכלי, שכל תוספת של עסק המושגח על ידיו מגדילה את רווחיו, לעמוד על חומות הדת גם כאשר הדבר לא יהיה רווחי לו. האם כאשר יעמוד גוף כזה בפני פרשת דרכים, שבעטייה הוא עלול להפסיד עסקים רבים (לדוגמה: חומר גלם חדש וזול שיש ספק בכשרותו), שיקוליו יהיו מורכבים אך ורק משיקולים הלכתיים וציבוריים טהורים? ברוח זו, הפרטת מערכות הכשרות תפתח את השער בפני גופים פלורליסטיים ורפורמיים, שטובתה של הכשרות אינה עומדת בראש מעייניהם. גופים אלו מבינים זאת כבר היום, ולכן הם מובילים כעת את המאבק והדרישה להפרטת הכשרות.

7. קיטוב הכשרות

לעומת תחומים אחרים שבהם ההפרטה מובילה לתחרות בריאה במשק, במערכת הכשרות ישנם שני קטבים שלגביהם התחרות עלולה להיות הרסנית. מן העבר האחד עומדים עסקים הפונים לציבור המסורתי שלגביו תעודת כשרות כלשהי מספיקה. גופי כשרות שינסו לפנות לעסקים אלו יתחרו ביניהם בהורדת רמת הכשרות ושימוש בקולות ודחקים שונים, שספק אם ראוי להשתמש בהם כנוהל ציבורי. מן העבר השני עומדים עסקים הפונים לציבור המחמיר. כדי להתחרות על עסקים אלו ינסו גופי הכשרות למתג את עצמם כ'מהדרין', זאת תוך שימוש בחומרות והידורים שונים, שספק אם הם באמת נצרכים מבחינה הלכתית.

קיטוב זה יוביל ישירות גם לקיטוב האומה, כאשר פערי הכשרות בין המחמיר למקל לא יהיו ניתנים לגישור לשם מפגש משותף. מצד המחמירים יתרבו השאלות על הלגיטימיות של הקולות שבהן נוקטות מערכות הכשרות המקלות, (שיתבטאו לדוגמה בהיתר להשתמש בכליהם של המקלים והצורך להגעילם). וגם מצד המקלים כאשר יהיו מעוניינים לצרוך רמת כשרות גבוהה כדי לאפשר את המפגש המשותף, יתעורר קושי להבחין ולהכריע בין רמתן של מערכות הכשרות השונות והתאמתן לרמת הכשרות שהמתארח נוהג בה.

8. מעקב ופיקוח

בתחומים אחרים על זכייני ההפרטה לעמוד בכמה קריטריונים מוגדרים מראש, שעל יישומן בפועל מפקחת המדינה, ולעת הצורך באפשרותה לשלול את רשיונם. לעומתם,

מערכת הכשרות הינה מערכת דינמית שמתחדשת כל העת במוצרים וחומרי עזר חדשים מכל העולם; מכשירי חשמל מתחדשים לשימוש המטבח, ושאלות כשרות מורכבות מתעוררות בכל עת. במערכת זו ישנו קושי גדול לקיומו של מעקב הדוק על התנהלותם התקינה של גופי הכשרות השונים בכל הנושאים הללו.

נקודה נוספת שמקשה על הפיקוח היא העובדה שלעומת ההפרטות השונות שבהן ניתן הזיכיון לזכיינים יחידים, מערכת הכשרות תיזרש להתמודד עם עשרות גופי כשרות המייצגים מגזרים ותתי מגזרים שונים.

ו. הפתרון – נטילת אחריות לאומית

האם חלק גדול מהבעיות שהזכרנו עד כה אינן קיימות במידה זו או אחרת גם כיום? לצערנו לא ניתן לשלול זאת, ואהבתנו אל כשרותה של הרבנות הראשית לא תסמא את עינינו מלראות את מומיה⁸. אך לאור כל מה שהוזכר עד כה, הצעתנו היא להימנע מלשפוך את התינוק עם המים, ולהתמקד בבניין נכון של מערכת הכשרות הממלכתית. ביסוד הצלחתה של כל תוכנית שתוצג עומדת קודם כל נטילת האחריות הלאומית על מערך הכשרות, הכרה ממלכתית בצורך בסיפוק כשרות נאותה לאזרחי מדינת ישראל, תוך הכרה בערכה, ומתוך כך מוכנות להשקיע על מנת שהתוכנית תצלח. מתוך הכרה זו על מדינת ישראל להקים 'תאגיד כשרות ממלכתי' שינהל את מערכת הכשרות בכלל חלקי הארץ באופן אחיד. בבסיסה של מערכת זו יעמדו העקרונות הבאים:

א. מקצועיות

תחום תעשיית המזון מתפתח ועובר שינויים רבים כל העת. יש צורך חיוני לשמור ולהעמיק את הידע והמידע המקצועי של כלל העוסקים בתחום, באמצעות ימי עיון מרוכזים ופיתוח אמצעי תקשורת לעדכונים שוטפים.

ב. נוהלי כשרות אחידים

כל המערכת הממלכתית תעבוד על פי נהלים אחידים וברורים ובחלוקה קבועה לרמות כשרות שונות. בכך יימנעו פערי כשרות בין האזורים השונים, והצרכן יוכל לבחור בקלות את רמת הכשרות שבה הוא נהג⁹. כלל הנהלים והתנהלותה של מערכת הכשרות יהיו נגישים ושקופים לכל שואל, הן באמצעות האינטרנט והן באמצעות גוף מבקר חיצוני. ועדת רבנים ארצית תתאים את הנהלים לרמות הכשרות השונות ותתמודד עם שאלות

8. על פי אורות ישראל ד, ג.

9. ברעיון זה תמך ביותר הגר"י אריאל, בכתבה זו: <https://www.inn.co.il/News/News.aspx/322524>

הלכתיות חדשות שיעלו מן השטח. מאידך גיסא יינתן מקום לשיקולים הלכתיים של רב העיר בעירו, ושיתופו במהלך חיזוקו של מערך הכשרות בעיר.¹⁰

ג. הפרדת הקשר בין משגיח למושגח

לא יתקיימו קשרי עובד-מעביד בין המשגיח לבית העסק המושגח. יוקם גוף ממשלתי שינהל את מערכת הכשרות הארצית ואת העסקת המשגיחים. במסגרת זאת יוסדרו תנאים סוציאליים ושכר משגיח ע"פ תקנות הרבנות הראשית לישראל, וייבנו מתווה התקדמות ודירוג שכר בהתאם. הגוף ינוהל כמערכת סגורה שתתקצב מהאגרות ומגביית דמי המשגיח, ללא צורך בתקציב מיוחד מהאוצר.

ד. מערך ביקורת חיצוני

במסגרת הגוף המנהל תוקם יחידת בקרה חיצונית שתגיש דוחות רבעוניים לשיפור המערכת ולשדרוגה, בין היתר על בסיס פניות הציבור.

ה. אכיפה

בעל עסק שיעבור על נוהלי הכשרות עד כדי פגיעה בהלכות הכשרות יעבור שימוע. גובה הקנס שיושת עליו ייקבע בשימוע, וכן תישלל ממנו תעודת הכשרות למשך שנה. הקנס לבתי עסק שיעברו על חוק הונאה בכשרות יוגדל. למניעת לזות שפתיים, ההכנסות מהקנסות יועברו ישירות לקופת האוצר.

ו. כפיפות לרבנות

מערכות הכשרות הפרטיות תפעלנה רק באישור הרבנות הראשית לישראל ותהיינה נתונות לפיקוחה ולמרותה. כמו כן תיגבה מהן אגרה לגוף המנהל. במסגרת הסדרת מעמדם יישקל האופן שבו יותר פרסומן.

ז. פיקוח בחו"ל

הגוף המנהל יפעיל מערך פיקוח בחו"ל למוצרי יבוא.

10. ועי' במש"כ הגר"י אריאל בהמשך התשובה שהזכרנו (באהלה של תורה ה, עמ' 84): 'המהדר באכילת עופות חייב לדעת את הנושאים שבהם הוא מעוניין להדר ואת המציאות הקיימת בכל משחטה ומשחטה כינויים כגון מהדרין חלק וכדו' אינם אומרים דבר חייבים לוודא ולבדוק מה עשו בפועל במשחטה ומכאן פניה לרבנות הראשית לתנובה לבד"צים ולכל נותני הכשרות לקבוע קריטריון אחיד או לדרוש פירוט מדויק על כל שקית ושקית כמקובל כיום במוצרי מזון בעולם'.

סיכום

אין חולק על כך שהמערכת הקיימת טעונה שידוד מערכות ושיפור מבני, אולם כתלמידיו של הראי"ה קוק זצ"ל, הנאמנים לדרכו, חפצים אנו במימוש תוכניתו הגדולה בהקמת הרבנות הראשית לישראל – לאחד את הכוחות התורניים שבעם ישראל וליצור גוף הלכתי ממלכתי מטעם מדינת ישראל.

ההצעה להפריט את הכשרות טומנת בחובה סכנות גדולות – חוסר שליטה מוחלט במערכות הכשרות, חדירה של מערכות כשרות שאינן לרוח התורה, ואף מתנגדות לה, תחרותיות שתגרום לכפל רב של כשרויות, להעלאת מחירי המזון ולריבוי מחלוקות ופילוג בישראל. לעומת זאת כאשר נצליח לשקם את מערכת הכשרות הממלכתית ולחזק את מהימנותה – נוכל למנוע את הסכנות הללו, ואולי אף ברבות הימים להרחיב את המעגלים של אלו הצורכים את הכשרות של הרבנות הראשית לקהילות נוספות, עד לייתור הצורך בפעילותם של הבד"צים הפרטיים.

אי לכך יש להקים גוף כשרות ממלכתי שיאגד בתוכו את טובי המומחים בתחום, ויהיה הגוף המקצועי הטוב ביותר בתחום.